

werd – is verbluffend en staat voor niets. Hier nu weer wordt een tijdgenoot van Rodenbach, Victor Dela Montagne, door den heer Emmanuel de Bom op een zeer pijnlijke wijze aan de spotzucht der meer ontwikkelde lezers prijs gegeven. *'De Beweging'*, jrg 4, 1908, p. 76

En daarmee was de kous wel zo'n beetje af voor Victor Dela Montagne in Nederland. Toch was de heruitgave van de gedichten in 1907 uitgebracht in een oplage van 5000 exemplaren. En ondanks het oordeel van de kritiek werd de bundel in 1913 nog een keer herdrukt, nu in een oplage van 3000 exemplaren. De uitgever was de Maatschappij voor goede en goedkoopere lectuur uit Amsterdam (de latere Wereldbibliotheek), die op socialistische leest geschoeid was en onder meer met een abonnementenmodel werkte voor arbeiders met een kleine beurs. Veel afzet van de Maatschappij vond buiten de gebruikelijke boekhandelskanalen plaats. Er bestond een soort verwantschap tussen de socialistische ideologie van de uitgeverij en het sociale engagement van de Vlaamse beweging. Dat werd nog versterkt door de Vlaamsgezinde opvattingen van directeur Leo Simons.

Hoewel vrijwel alle gedichten van de Vlaming Victor Dela Montagne in Nederland werden uitgegeven, heeft het loutere imprint alleen hem daar niet veel succes verschaft. Voor Dela Montagne gold dus in ieder geval niet dat Vlaanderens roem ook Hollands roem was.

LOTTE JENSEN

De grootste dijkbreukzanger van Nederland: Marco Borsato of Hendrik Tollens?

In 1995 dreigden grote delen van Nederland te overstromen. In Limburg traden de rivieren buiten hun oevers en ook in Gelderland bestond er een groot risico op overstromingen. Uit voorzorg werden meer dan 250 000 mensen geëvacueerd, die onderdak vonden bij familie of in de Jaarbeurshallen van Utrecht.

Er dreigde een enorme ramp en Nederland kwam in actie. Zo kon het gebeuren dat Henny Huisman en Linda de Mol op een avond in februari miljoenen Nederlanders oproepen om te doneren aan de slachtoffers van Midden- en Zuid-Nederland. Tal van artiesten waren opgetrommeld. Marco Borsato was een van hen en zong een hartverscheurend lied, getiteld 'Water waarom'. Hartstochtelijk zong hij: 'Maar nu gaan de oude dijken / door de overlast bezwijken / Het water beukt met grote golven / En laat zich door geen mens beheersen.' Snikkend haalde hij uit. Wie kon onbewogen blijven bij deze stromen vluchtelingen? Machteloos moest iedereen toezien hoe, in typische Borsato-taal, 'alles wat je liefhebt nat wordt'.

Gaandeweg de avond werd duidelijk dat de dijken het zouden houden. Intussen hadden de Nederlanders ruimhar-

OVERSTROOMING VAN DEN KAMPERDIJK, EN VERWOESTING VAN DEZELVE TE OOSTERWOLDE EN DOORNSTUK AANGERIST, op den 4ten April 1825. *Gravé en gedrukt door J. Kinkade.*

tig de beurs getrokken: de totale opbrengst was maar liefst 66 miljoen gulden, een astronomisch bedrag! Maar de ramp bleef uit. Dat deelde echter weinig. De bijna-ramp had een geweldige televisieshow opgeleverd én een nieuwe nationale dijkbreukzanger: Marco Borsato.

Tollens als tranentrekker

Kenner van de Nederlandse literatuur weten dat hij daarmee in de voetsporen trad van de allergrootste 'watersnood- of dijkbreukzanger' van Nederland: Hendrik Tollens. Deze bijnaam had hij te danken aan de criticus Conrad Busken Huet, die hem als de grondlegger van de watersnoodpoëzie beschouwde. Met de romance 'Klara en Ewoud' had Tollens volgens Huet het model geleverd (Huet 1884, 159). Dit gedicht verscheen voor het eerst in 1828 in Tollens' bundel *Nieuwe gedichten* en werd ook in zijn *Gezamenlijke dichtwerken* (1855-1857) opgenomen, waarvan in 1871 een goedkope volksuitgave uitkwam.

Inderdaad bevat 'Klara en Ewoud' alle ingrediënten die men van een watersnoodgedicht mag verwachten: er zijn vluchtelingen, klotsende golven, ontredde en verlossing. Het gedicht opent met de wonderbaarlijke redding van een jonge moeder, Klara, en haar zuigeling die al tijdenlang op een vlot ronddobberen. Ze krijgen onderdak aangeboden, hetgeen Klara wenend en in dankbaarheid aanvaardt. Ze is de wanhoop nabij, maar de alwetende dichter stelt ons gerust: de Almachtige waakt over haar lot, want niets ontgaat Hem: 'Geen muschje valt op de aard, dat Hij niet vallen ziet' (Tollens 1871, 452). Tollens weidt vervolgens uit over de ernst van de watersnoodramp: de 'waterwolf' heeft verschrikkelijk

huisgehouden; het beukende water en hoge ijsschotsen hebben een vernietigend spoor door het landschap getrokken: 'Het snijdend ijs, de scherpe schotsen: vijlt en knarst / En moerkert op den wal, dat alles scheurt en barst' (Tollens 1871, 455). Het ijselijke hulpgeroep van mensen en het brullende vee zijn in de verre omtrek te horen. Gelukkig zijn er enkele 'kloekmoedigen' die hun leven wagen om anderen te redden. Onder hen ook Klara, die vreest voor het lot van haar man:

'Och, Ewoud, Ewoud!,' snikt ze, en zijgt vertwijfeld
neder

Haar wanhoop weer ten prooi; en wringt de handen
weder,

En kust het kind op nieuw, dat, hangende aan haar
mond,

Haar natte wangen streelt, als of 't haar wél verstond [...]

'Mijn rampen zijn ten top! Ik heb niet meer te hopen!

Och, met mijn Ewoud, met mijn eenigen, ontviel

Voor altoos elke vreugd aan mijn verscheurde ziel'

(Tollens 1871, 457-458)

Klara blikte terug op haar leven en vertelt hoe zij al op jonge leeftijd verliefd op elkaar zijn geworden. Samen hebben ze menige ellende doorstaan, bijvoorbeeld toen de moeder van Ewoud overleed. Zijn vader, Herman, laat weten dat haar diepste wens was dat ze zouden trouwen, en zo geschiedde het. Geen gelukkiger paar dan Klara en Ewoud. Hun geluk bereikte een hoogtepunt met de komst van hun eerste kind. Traanen van dankbaarheid stroomden toen met regelmaat over de wangen van Klara.

Hun geluk is echter op dramatische wijze verbroken door de verschrikkelijke watersnoodramp. Klara vertelt hoe ze

met haar kind naar het dak vluchtte, terwijl Ewoud en zijn vader probeerden hun huis te redden. Te vergeefs: het dak brak doormidden en Klara verdween in de golven. Nu is ze weliswaar gered, maar moet ze haar geliefde Ewoud missen.

Dan geschiedt het wonder. Na vele omzwervingen weet Ewoud zijn geliefde Klara terug te vinden en vallen ze elkaar in de armen. Op verzoek van Ewoud prijst het hele gezelschap God, die hen uit deze benarde situatie heeft gered:

Hij noodigt allen uit, om de Oppermagt te loven,
Te danken voor het blijk, dat ze ons aanschouwt van
boven,

Dat ze ons bewaakt en volgt en uitredt in 't gevaar;

Te danken voor het heil van 't weer verenigd paar.

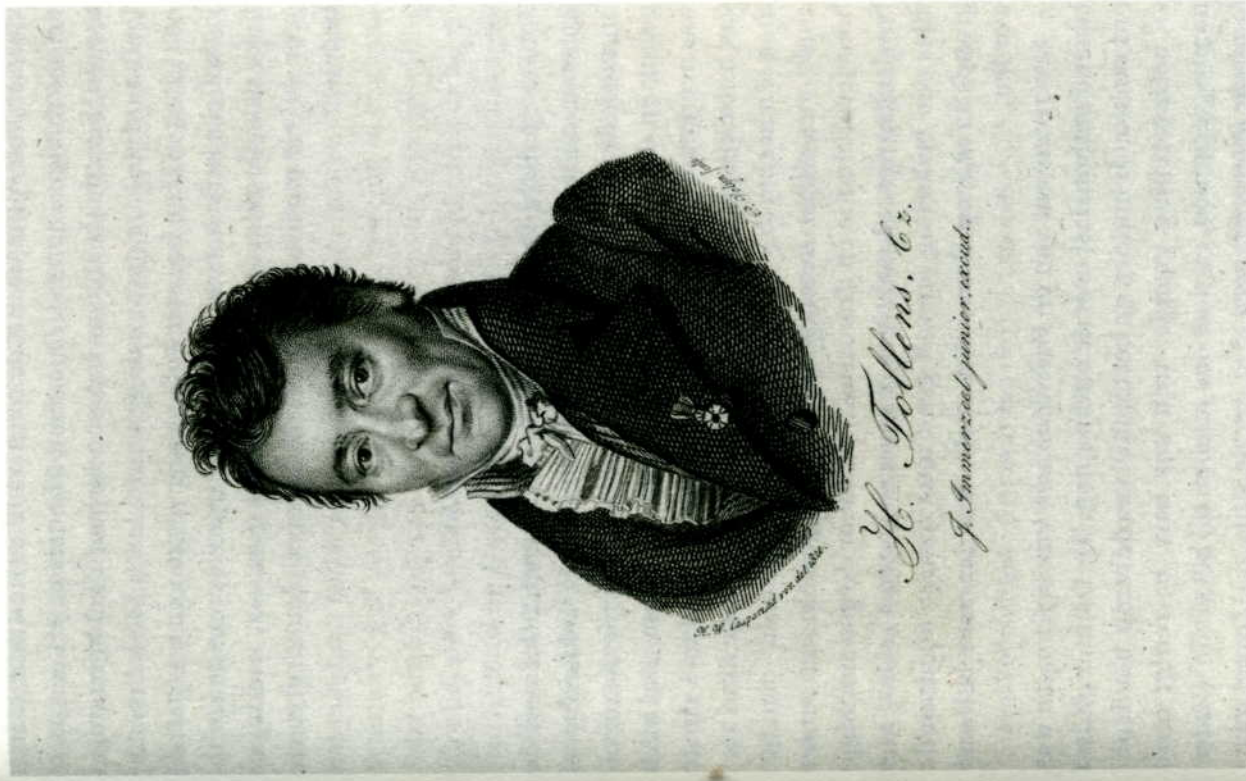
Hij heft den blik omhoog, hij vouwt de handen zamen,

En alles dankt met hem en zegt, bewogen, amen

(Tollens 1871, 465).

Eind goed, al goed.

Opmerkelijk genoeg speelt een van de twaalf apostelen een belangrijke rol in het gedicht. Tot drie keer toe verschijnt Sint-Thomas ten tonele, namelijk op momenten van onverwacht groot geluk. Het eerste moment is wanneer Klara en Ewoud besluiten te trouwen, het tweede bij de komst van hun eerste kind en het derde wanneer Klara en haar kind op een vlot belanden na het instorten van het dak: 'Zoo kwam Sint-Thomas mij ten derde male weer,' roept Klara verheugd uit. Dat ze juist de Heilige Thomas aanhaalt, versterkt het ongelooflijke van de gebeurtenissen. Thomas was namelijk een van de discipelen die hadden gezien hoe Jezus uit de dood was opge-

staan en kon zijn ogen niet geloven (vandaar de uitdrukking: de ongelovige Thomas). Door Sint-Thomas drie keer op te voeren, benadrukt Tollens het wonderbaarlijke, bijna onge-loofwaardige karakter van de gebeurtenissen. We kunnen er ook uit opmaken hoezeer Tollens nog verknoopt was aan de katholieke kerk: hoewel hij in 1827 de overstap van de katho-lieke naar de remonstrantse kerk had gemaakt, had hij er geen enkele moeite mee om een heilige een sleutelrol toe te bedelen.

Geprezen en verguisd

Tollens' gedicht is in veel opzichten representatief voor de watersnoodliteratuur in zijn tijd: alle clichés trekken voor-bij, zoals de vluchtscène op een dak, de moeder met haar zui-geling en de wonderbaarlijke redding van Klara. Dat alles was overgegoten met een typisch negentiende-eeuws sausje van huiselijk geluk: Klara en Ewoud en hun jonge kind vor-men een hechte drie-eenheid die – God zij geloofd – aan het einde met elkaar herenigd wordt. Het gedicht zat verder boordevol emotie en dramatiek, waardoor de godvruchtige boodschap des te krachtiger naar voren kwam: God had met alles een bedoeling (er valt geen mus zomaar dood op de grond) en wie op Hem vertrouwde, zou daarvoor beloond worden.

Een recensent van de *Vaderlandsche letteroefeningen* was laaiend enthousiast over de ontknoping: 'De Dichter plaatst ons aanstands midden op het tooneel van de ramp, houdt on-ze belangstelling gaande, treft ons hart, bevredigt onze nieuwsgierigheid, en doet ons juichen bij het einde' (*Vader-landsche letteroefeningen* 1830, eerste stuk, 34). Zoveel waar-

dering kon Busken Huet een halve eeuw later niet meer op-brengen. Hij moest niet hebben van de vrome, christelijke, utilitaire poëzie van Tollens en achtte 'Klara en Ewoud' exem-plarisch voor het belabberde peil van Tollens' poëzie. Het eti-ket 'dijkbreukzanger' was dan ook denigrerend bedoeld.

In de eenentwintigste eeuw weten we hoe we met dit soort negatieve 'framing' moeten omgaan: wanneer iemand jou een etiket opplakt dat je niet zint, moet je dit omhelzen en je toe-eigenen, zodat je de ander vleugellam maakt. 'Klimaat-drammer' kan zo van negatieve karakterisering in een geu-zennaam veranderen. Nu de laatste jaren de belangstelling voor het werk van Tollens weer zo is opgeleefd, is het de hoog-ste tijd Busken Huets diskwalificatie om te buigen naar iets positievers. Tollens was immers de grondlegger van een be-langrijke nationale traditie. Ofwel: hij was de eerste, echte nationale dijkbreukzanger van Nederland. Marco Borsato deed het nog eens dunnetjes over in 1995.

LITERATUUR

Conrad Busken Huet, *Litterarische fantasien en kritieken*. Deel 6

(Haarlem 1884).

Lotte Jensen, *Wij tegen het water. Een eeuwenoude strijd* (Nijmegen 2018).

Hendrik Tollens Cz., 'Klara en Ewoud'. In: *Gezamenlijke dichtwer-ken*. Volksuitgave (Leeuwarden 1871), p. 450-466.